

Självbedrägeri, sanningar och saknad

Psykisk ohälsa är ett genomgående, men nästan lite dolt, tema i Per Gunnar Evanders självbiografiska roman *I min ungdom speglade jag mig ofta* (2005). Att jag valde att läsa just denna roman av Evander beror helt och hållet på just titeln, antagligen eftersom att jag kunde känna igen mig i den: jag är en ungdom som ägnar mycket tid åt att spegla mig, både bokstavligen men också bildligt talat. Faktum är att jag tror att de allra flesta människor oavsett ålder ägnar mycket tid åt att spegla sig, men vad innebär denna granskning, syning och kritik för oss? Kanske är denna ständiga spegling en bidragande faktor till att vi inte mår så bra idag.

I min ungdom speglade jag mig ofta berättas genom författarens ögon, och han får i uppdrag av en vän att skriva roman utifrån sina dagboksanteckningar och drömmar som blivit nertecknade i en drömdagbok. Författaren åker ut till vännens sjöstuga där tanken är att han ska kunna sitta i lugn och ro och skriva sin bok. Planen går dock inte som planerat, och författaren har svårt för att koncentrera sig på sitt åtagande. Han brottas ständigt med tankar om självbedrägeri, sanningar och saknad efter sin döda dotter Andrea. En panikartad och ångestfylld natt försöker han att elda upp alla sina anteckningar, men misslyckas, och ger sig då ut med båten för att dränka sina nerskrivna tankar. Det hela slutar med att författaren själv hamnar i vattnet, men överlever tack vare grannen och kompisen Eskil. Han hamnar på sjukhus med misstanken att han försökt ta livet av sig, och fortsätter där, och sedan när han återvänt hem till Stockholm igen, att grubbla över dåtiden, nutiden och framtiden.

Ett kapitel jag fastnade för är kapitel fyra i första delen av boken, där författaren berättar om leda:

”Jag nämnde ledan. Den är en märkvärdig snyltgäst och som sådan ska den inte underskattas. På något sätt tycks den angrips sitt offer smygande från ingenstans, plötsligt men ändå som om den länge legat i bakhåll för den drabbade. Man hinner aldrig riktigt förbereda sig innan förlamningen eller låt säga den begynnande uppgivenheten ockuperat kropp och själ i likvärdigt omfång.” (sida 17)

Författarens beskrivning om denna leda kan tolkas på två vis – som fysisk leda eller, som jag väljer att tolka, psykisk leda. Vad som fick mig att reagera på just dessa ord är att de är en perfekt skildring av vad depression kan kännas som. Den slår till mot vem som helst, oförberett och obarmhärtigt. Den slår sina klor om en, förlamar och lägger ett lock över så att resten av omvärlden helt plötsligt känns överflödigt och oviktig. Om författaren vill att läsaren ska tolka kapitel fyra som en naken berättelse om depression, eller en beskrivning om hur hårt arbete tröttar ut och orsakar kroppen leda är upp till läsaren själv att avgöra och tolka. Sanningar ser ju, som Evander skriver, olika ut.

Vid ett tillfälle i boken när författaren och Eskil är ute och fiskar frågar nämligen Eskil om allt författaren skriver i sina böcker är sant. Författaren ber Eskil förklara vad han menar, varpå Eskil undrar om alla historier har hänt på riktigt, ”i verkligheten”. På det svarar författaren:

” – Det är ju så att det som är sant för dig inte behöver vara sant för andra och till exempel mig.” (sida 158)

Vidare flyter en diskussion huruvida vad som är sant eller inte:

” – Så är ju det din sanning, eller hur?
– Ja, jag vet inte riktigt. Det du skriver och berättar måste väl gälla för alla, jag menar inte bara i den här båten?
– Men till sist blir ju det den enda riktiga sanningen eftersom alla uppfattar vad som händer utifrån sig själva.” (sida 161)

Vad är sant och vad är inte sant? Det som är sant för mig, är det också sant för dig? Om bara jag kan känna mig egen smärta eller sorg, är den verkligen äkta och sann då? För att hålla mig till temat psykisk ohälsa vill jag uppmärksamma något som jag tror gör att många börjar förtrycka sig själva när de mår dåligt – nämligen att psykisk ohälsa gör att man förlorar fotfästet och tappar uppfattningen om vad som är sanningen. Man vet inte om det man känner, eller inte känner, är inbillning och någonting som huvudet hittat på. Som Evander tar upp hinner man aldrig förbereda sig för den paralyserande ledan i form av en depression. När den slår till vaggas man i ett vakuum bestående av verklighetens sanning och förtvivlans lögner.

I min ungdom speglade jag mig ofta får man känna på den tunga förtvivlan som författaren känner och har känt. Man får bära hans bördor, lyssna på hans livsberättelse, gråta till hans öden. Man får känna igen sig. Jag tror nämligen att de allra flesta människor kan känna igen sig på ett eller annat sätt i någon situation i boken. Kanske i den sorg författaren känner när han minns och sörjer sin dotter. Kanske i den dödsångest som då och då griper tag i Eskil och håller honom i ett järngrepp. Kanske i samtalet mellan författaren och en sjuksköterska, där sköterskan konstaterar författarens ensamhet, och undrar om han är lika ensam nu som förr.

Denna roman startade en tankeprocess i mitt huvud, och jag kommer att ha svårt att sluta tänka på den, samt karaktärerna och deras livsöden. Egentligen tycker jag att alla borde läsa *I min ungdom speglade jag mig ofta*, eftersom att den tar upp sådana viktiga frågor och teman som vi måste diskutera mer öppet. Denna ständiga spegling och "rättegång" som Evander beskriver, blottar, och gör oss sårbara för oss själva. Vi blir med ens medvetna om våra egna misstag och självbedrägerier, och det kan så småningom leda till en djup förtvivlan inom oss själva. Det gäller att finna balansen i våra äggskalsbåtar och avsluta rättegångarna mot oss själva. Först då tror jag att det går att släppa taget om vår förtvivlan, och börja blicka framåt igen.

Linnéa Lindquist 13/2 2017

Gnosjöandans Kunskapscentrum, GKC